

ΣΚΥΛΙΣΙΑ ΨΥΧΗ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

- ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΒΙΤΣΙΩΝ, διηγήματα (Εξάντας, 1999)
- ΡΑΜΠΑΣΤΕΝ, μυθιστόρημα (Εξάντας, 1999)
- ΤΟ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ, μυθιστόρημα (Εξάντας, 2000)
- ΣΤΟΙΧΕΙΩΜΕΝΟΣ, μυθιστόρημα (Εξάντας, 2001)
- ΑΝΙΜΑΛ, αστυνομικό μυθιστόρημα (Εξάντας, 2002)
- Ο ΓΛΥΠΤΗΣ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ, νουβέλα (Οδός Πανός, 2002)
- ΟΙ ΝΕΡΑΪΔΕΣ ΤΟΥ ΜΑΝ, αστυνομικό μυθιστόρημα
(Εξάντας, 2003, Καστανιώτης, 2013)
- Ο ΓΙΟΣ ΤΗΣ ΤΖΟΚΟΝΤΑ, νουβέλα (Εξάντας, 2003)
- Η ΛΥΣΣΑ, νουβέλα (Μίνωας, 2004)
- ΑΥΤΟΚΤΟΝΩΝΤΑΣ ΑΣΥΣΤΟΛΑ, μυθιστόρημα (Καστανιώτης, 2005)
- Ο ΔΑΙΜΟΝΙΣΤΗΣ, μυθιστόρημα (Καστανιώτης, 2007)
- Ο ΑΦΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ, μυθιστόρημα (Καστανιώτης, 2008)
- ΔΕΚΑΕΞΙ, μυθιστόρημα (Καστανιώτης, 2010)
- ΤΑ ΟΡΦΑΝΑ, θεατρικοί μονόλογοι (Ποταμός, 2012)
- Ο ΤΑΞΙΤΖΗΣ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ, ποίηση (Οδός Πανός, 2012)
- Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΙΑΣ ΣΚΥΛΑΣ, μυθιστόρημα (Διόπτρα, 2013)
- ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ, μυθιστόρημα (Πατάκης, 2013)
- ΕΠΕΙΔΗ ΕΙΝΑΙ Η ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ, μυθιστόρημα (Πατάκης, 2014)
- ΕΡΩΣ ΑΝΙΚΑΤΕ ΜΑΣΑΝ, ευθυμογραφήματα (Πατάκης, 2015)
- Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΕΤΡΩΓΕ ΠΟΛΛΑ, ευθυμογραφήματα
(Καστανιώτης, 2012, αναθεωρημένη έκδοση Πατάκης, 2016)
- ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ (Πατάκης, 2016)
- ΜΙΚΡΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΡΕΛΑΣ, αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα (Πατά-
κης, 2016)
- ΡΕΝΑ, μυθιστόρημα (Πατάκης, 2017)
- ΦΩΤΙΑ ΣΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΠΑΧΑ, ευθυμογραφήματα (Πατάκης, 2018)
- ΣΚΥΛΙΣΙΑ ΨΥΧΗ, μυθιστόρημα (Πατάκης, 2018)

ΑΪΓΟΥΣΤΟΣ ΚΟΡΤΩ

Σκυλίσια ψυχή

μυθιστόρημα

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία

Πεζογραφία – 441

Αύγουστος Κορτώ, *Σκυλίσεια ψυχή*

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια – Διόρθωση: Αρετή Μπουκάλα

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Φιλμ – Μοντάζ: Κέντρο Γρήγορης Εκτύπωσης

Copyright© Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε. (Εκδόσεις Πατάκη)

και Αύγουστος Κορτώ, Αθήνα, 2018

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Οκτώβριος 2018

Κ.Ε.Τ. Γ086 Κ.Ε.Π. 742/18

ISBN 978-960-16-8152-8

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στο Κουτάβι,
καθημερινό σωτήρα μου

Οι προφητείες αρχίζουν με μια σύμπτωση – όπως κι οι περιπέτειες, και το καθετί στη ζωή.

Ένας άνθρωπος φτωχός και πεινασμένος σέρνει ρακένδυτος το βήμα του στον δρόμο, γυρεύοντας δουλειά, τροφή, στέγη, ελεημοσύνη. Ξάφνου, το κουρασμένο βλέμμα του πέφτει σ' ένα χαρτονόμισμα που κείτεται στον δρόμο, μέσα στα λασπόνερα. Μην πιστεύοντας στα μάτια του, σκύβει και το πιάνει – το απλώνει στην παλάμη του, το στεγνώνει προσεχτικά, όσο μπορεί, και το βάζει στην τσέπη του.

Την επομένη, ένας περαστικός τον λυπάται, τον παίρνει σπίτι του και του δανείζει ένα παλιό αλλά καθαρό κοστούμι. Φορώντας το, ο άπορος άντρας καταφέρνει μετά από καιρό να βρει δουλειά, να χορτάσει την πείνα του, να κοιμηθεί σε κρεβάτι –έστω και στενό, με στρώμα σαν τσιγαρόχαρτο και μια κουβέρτα που μυρίζει μούχλα– κι όχι στην παγωνιά του δρόμου.

Περνάνε μέρες, μήνες, χρόνια. Ο άλλοτε απελπισμένος άνθρωπος ανεβαίνει ένα ένα τα σκαλιά της ζωής: βρίσκει καλύτερη δουλειά κι έπειτα γίνεται ο ίδιος αφεντικό, γίνεται ευκατάστατος, βαθύπλουτος. Όταν στον δρόμο η ματιά του πέφτει σε κανέναν κουρελή ζητιάνο, τον προσπερνάει με φρίκη, γιατί του θυμίζει τον εαυτό του. Είναι ευτυχισμένος, κι όπως όλοι οι ευτυχισμένοι, πιστεύει ότι η λύπη δεν θα του χτυπήσει την πόρτα ποτέ ξανά.

Όμως η τύχη έχει γυρίσματα κι οι άνθρωποι κάνουν λάθη· μια μικρή ζημιά φέρνει τη μεγαλύτερη, κι αυτή με τη σειρά της την καταστροφή. Ο άντρας, γέρος πια, χάνει τα μυθικά του πλούτη, αναγκάζεται να πουλήσει τις πολυτελείς του κατοικίες, ακόμα και τα προσωπικά του αντικείμενα – και μια μέρα βρίσκεται πάλι στον δρόμο, όπως τότε που ο δρόμος έμοιαζε να 'ναι η μοίρα του.

Ο λόγος που τα πράγματα ήρθαν έτσι δεν έχει σημασία. Ο άντρας δεν τιμωρήθηκε για την αχαριστία του· πολλοί αχάριστοι ζουν ευτυχείς μέχρι το τέλος της ζωής τους – κι ακόμα περισσότεροι καλόκαρδοι πεθαίνουν μες στη δυστυχία.

Ο γέρος της ιστορίας μας χώνει το χέρι στην τσέπη και βγάζει ένα παλιό ζαρωμένο χαρτονόμισμα – και κοιτώντας το, θυμάται. Και καταλαβαίνει ότι το χαρτονόμισμα είχε εξαρχής προφητεύσει την πορεία της ζωής του: όχι τον θρίαμβο, μα τη συμφορά· ότι αυτό το κομμάτι χαρτί ήταν όλο κι όλο η περιουσία που του αναλογούσε και τίποτα παραπάνω.

Έτσι κι εγώ, στα πέντε μου χρόνια, συναντώ με τον πιο αναπάντεχο τρόπο έναν σκύλο και τον γλιτώνω από βέβαιο θάνατο.

Στα είκοσι πέντε, με μόνη συντροφιά μου έναν άλλο σκύλο, μπαίνω σαστισμένη σ' ένα υπόγειο χωμένο βαθιά μέσα στη γη. Πίσω από μια πόρτα μεγάλη και βαριά, σ' ένα γραφείο, κάθεται ένας γέρος με μαύρα μαλλιά.

Ο σκύλος που με συνοδεύει, ο μοναδικός μου φίλος σ' ολόκληρο τον κόσμο, λίγες στιγμές μετά πεθαίνει.

Και πεθαίνοντας, μου σώζει τη ζωή.

2

Ξαφνικά, το χέρι του πατέρα μου δεν κρατούσε πια το δικό μου.

Κάτι θολό, σκληρό σαν πέτρα –η ράχη ενός χεριού; ένα γόνατο;–, με χτύπησε στο μέτωπο και βρέθηκα ανάσκελα στο κράσπεδο, τόσο σαστισμένη, που δεν ξέσπασα σε κλάματα, ούτε ένιωσα καν τον πόνο.

Κι έπειτα ακούστηκαν τα πρώτα ουρλιαχτά, τόσο δυνατά που βούιζαν τα αυτιά σου· για το υπόλοιπο της ζωής μου, θα ήξερα πως αυτός είναι ο ήχος του τρόμου. Και συγχρόνως, ένα ποδοβολητό σαν καλπασμός άγριων αλόγων, κυνηγημένων ζώων, να τραντάζει τον κόσμο συθέμελα.

Ο ηλιόλουστος δρόμος –το όνομά του, Φρίντριχστρασσε, ακόμα με δυσκόλευε– που λίγες στιγμές πριν έμοιαζε με πολύβουο πανηγύρι χαράς, γεμάτο γέλια και φωνές ανθρώπων που χαιρετιούνται, σμίγουν, πίνουν ανέμελα τον καφέ τους κοιτώντας τους περαστικούς, είχε γίνει μεμιάς σαν ορθάνοιχτη πύλη της κόλασης, που ξερνάει ολοένα φρενισμένους δαίμονες.

Ανάμεσα στα ουρλιαχτά ξεχώριζαν λέξεις, φράσεις πανικόβλητες. «Βοήθεια!», «Κάποιος να φωνάξει...», «Αστυνομία, τον μπόγια!», κι ανάμεσά τους μια κραυγή απελπισίας, γνώριμη σχεδόν: ο πατέρας μου; Το όνομά μου;

Ξυπνώντας απ' τη σαστιμάρα μου, σύρθηκα με τους αγώνες και τις φτέρνες, σαν μέλισσα που την παρέσυρε ο άνεμος κι αναποδογύρισε, και κόλλησα στο χαμηλό τοιχάκι κάτω από μια βιτρίνα, για να μη με λιώσουν τα γοβάκια, οι μπότες και τα πόδια που περνούσαν δεξιά κι αριστερά μου τρέχοντας όπως τρέχουν τα δέντρα απ' το παράθυρο του τρένου – και κρατώντας την ανάσα μου, ώστε

να γίνω ακόμα πιο μικρή, να εξαφανιστώ, ψηλάφισα το μέτωπό μου που έσφυζε απ' τον πόνο, κι ανοιγόκλεισα τα μάτια, μήπως κι ο κόσμος ξεθολώσει.

Και τότε άκουσα το γρύλισμα του σκύλου, που όμως δεν έμοιαζε με ό,τι γάβγισμα είχα ακούσει ως τότε στη ζωή μου, ούτε καν με το αλύχτισμα που έσχιζε καμιά φορά τη σιωπή της νύχτας και μ' έκανε να κουκουλώνομαι καλά καλά, τραβώντας την κουβέρτα πάνω απ' το κεφάλι, γιατί ήταν σαν την κραυγή του πεινασμένου λύκου. Όχι, αυτό το μουγκρητό έβγαине, θαρρείς, από στόμα μυθικού τέρατος. Πώς λέγανε εκείνο το σκυλί με τα τρία κεφάλια, που φρουρούσε τις πύλες του Άδη, μέχρι που το 'πιασε ο Ηρακλής ή ο Οδυσσέας; Ούτε αυτή η λέξη ερχόταν στο μουδιασμένο απ' τον φόβο μου μυαλό.

Το ποδοβολητό, τα πόδια που έτρεχαν ολόγυρα, αραιώσαν, κι άκουγα τώρα ακόμα πιο κοντά μου το τέρας να βρυχάται, και μαζί μια κλαγγή, μέταλλα που χτυπούσαν το πλακόστρωτο μ' έναν σαματά που σε ξεκούφαινε, σαν την τσιρίδα μιας γυναίκας που 'χε πέσει κάπου πίσω μου και στρίγκλιζε ασταμάτητα «Βοήθεια! Βοήθεια! Βοήθεια!».

Να τι είχε συμβεί, λίγα μόλις λεπτά νωρίτερα.

Μια παρέα παιδιών, πέντε χαμίνια του δρόμου, παραβγαίνοντας το ένα με τ' άλλο σε αναίτια μοχθηρία, είχαν βρει ένα αδέσποτο σκυλί –μεγαλόσωμο, ήμερο και μονίμως πεινασμένο– κι ενώ τα τρία το ξεγελούσαν μ' ένα ξεροκόμματο, τα άλλα δύο είχαν δέσει στη μεγάλη του ουρά μίαν αρμαθιά κονσερβοκούτια περασμένα σε σπάγγο. Κι έπειτα, με μια κλοτσιά στο ανυποψίαστο ζωντανό, είχαν κρυφτεί τρέχοντας για να θαυμάσουν το ξεκαρδιστικό τους κατόρθωμα.

Κι ο σκύλος, με την καρδιά του ξάφνου να γκρεμίζεται απ' την υποψία της καλοσύνης στην οργή και τον φόβο,

είχε αρχίσει να τρέχει πέρα-δώθε, κυνηγώντας την ουρά του και πασχίζοντας ν' απαλλαγεί απ' τα τσίγκινα κουτιά που κροτάλιζαν ολοένα και πιο δυνατά ξοπίσω του, κάνοντας τον πανικό του να φουντώνει. Κι όταν πια απελπίστηκε, βάλθηκε να τρέχει στον δρόμο γαβγίζοντας αλαφιασμένος, και πελώριος καθώς ήταν, με το μεγάλο του κεφάλι να φτάνει στη μέση ενός ψηλού ανθρώπου, άρχισε να πέφτει πάνω στους περαστικούς – οι οποίοι, βλέποντας να 'ρχεται καταπάνω τους ένα θηρίο που γάβγιζε κι άφριζε, φέροντας μαζί του μιαν εκκωφαντική χλαπαταγή, και χωρίς να ξέρουν πως το ζώο ήταν άκακο και πως είχε απλώς αφηγησιάσει και το ίδιο απ' τον τρόμο, το πέρασαν για λυσασμένο κι έτοιμο να τους κατασπαράξει.

Όλα αυτά θα τα μάθαινα αργότερα, όταν ο πατέρας μου ενδίδοντας στα παρακάλια και τα κλάματα της λατρεμένης του κόρης θα μεσολαβούσε ώστε ο μπόγιας, που κατέφθασε λίγο μετά τον πανικό μαζί με τρεις χωροφύλακες, να χαρίσει κατ' εξαίρεση τη ζωή στον σκύλο που δεν συνιστούσε πλέον απειλή για κανέναν.

Όμως εκείνη τη στιγμή έβλεπα κι άκουγα μονάχα ότι κι οι υπόλοιποι περαστικοί που τρέχαν να κρυφτούν: ένα θεόρατο κατάμαυρο πλάσμα που ορμούσε καταπάνω μου, ανοιγοκλείνοντας το λιονταρίσιο στόμα του και δείχνοντας δόντια μυτερά και μεγάλα σαν μαχαίρια, ικανά να σου κόψουν το λαρύγγι με μια δαγκωματιά.

Οπότε, σφίγγοντας την κοιλιά μου για να μην κατουρηθώ, σηκώθηκα παραπατώντας και στάθηκα με τρεμάμενα πόδια, παραδομένη στον βέβαιο χαμό μου – όσο κι αν έτρεχα, ο σκύλος του Άδη θα με πρόφταινε· όπου κι αν τρύπωνα, θα μ' έβρισκε και θα με κατασπάραζε. Ούτε να κλάψω δεν προλάβαινα.

Όμως την ίδια στιγμή, όταν πια δεν μας χώριζαν ούτε δέκα μέτρα, ο σπάγγος που κρατούσε τα κονσερβοκούτια λύθηκε κι ο σκύλος ξαφνικά λευτερώθηκε κι όλη η μανία εγκατέλειψε την αγαθή καρδιά του, όμως συνέχισε να προχωράει διστακτικά, για να βεβαιωθεί ότι ο απαίσιος θόρυβος είχε πάψει να τον κυνηγάει, κοιτώντας κάθε τόσο πίσω του – ώσπου το κεφάλι του, τρεις φορές όσο το δικό μου, κουτούλησε πάνω μου.

Πισωπατήσαμε κι οι δυο και κοιταχτήκαμε με την ίδια απορία στα μάτια, το βλέμμα του ζώου που σε ρωτάει βουβά: *Να σ' εμπιστευτώ, ή θέλεις το κακό μου;* Ένιωθα την καρδιά μου να σφυροκοπάει, αλλά χωρίς τον πρωτότερο φόβο – κι ο μαύρος σκύλος, που είχε επανέλθει πλέον στον μειλίχιο εαυτό του, ζύγωσε, με οσμίστηκε και κουνώντας δειλά την ουρά του έβγαλε την πλατιά του γλώσσα και μου 'γλειψε το πρόσωπο.

«Όχι! Φύγε! Μη!» Ένα χέρι με τράβηξε απ' τον ώμο και βρέθηκα στην αγκαλιά του πατέρα μου, που μ' έσφιγγε πάνω του για να με προστατεύσει από τον κίνδυνο, κι ας μην υπήρχε κίνδυνος πια – η αντίδρασή του ενστικτώδης, ίδια με τη δική μου και του σκύλου.

Στο βάθος του δρόμου, ένας χυροφύλακας έτρεχε προς το μέρος μας, φυσώντας τη διαπεραστική σφυρίχτρα του, κι άλλοι δύο, στα πεζοδρόμια, φώναζαν στον κόσμο ν' απομακρυνθεί, όμως εγώ, χωρίς να ξέρω το πώς και το γιατί, ήμουν σίγουρη ότι ο σκύλος δεν επρόκειτο να βλάψει κανέναν. Και σε μια στιγμή που ο πατέρας μου έφερε το χέρι στο αριστερό του μάτι –το καλό του μάτι, θαμπωμένο από μιαν αγκωνιά, έτσι που για μια αιωνιότητα φρίκης με αναζητούσε μπουσουλώντας στα τυφλά–, του ξέφυγα, και πλησιάζοντας τον σκύλο, μαγνητισμένη απ' τη ζεστασιά

της ματιάς του, στάθηκα στις μύτες, πέρασα τα χέρια μου γύρω απ' τον λαιμό του και τον αγκάλιασα.

Ο Καλιμπάν –ένας ημίαιμος απόγονος σκύλου του Αγίου Βερνάρδου– έμελλε να γίνει ο αχώριστος σύντροφος των παιδικών μου χρόνων.

Όση χαρά, όση αγάπη γνώρισα στη ζωή μου –ακόμα κι όταν το σκοτάδι της ήταν γεμάτο δυστυχία και μίσος–, τη χρωστώ σ' εκείνον.

3

Για χρόνια, ήμουν το σκυλάκι. «*Komm, Hündlein, komm!*» «*Du bist ein gutes Hündlein, ja?*» Σχεδόν με μια δόση τρυφερότητας.

Πιο πριν, για χρόνια και πάλι, ήμουν η Εβραία. Μια λέξη ειπωμένη πάντα με κακία, με αποστροφή, σαν φτυσιά στο πρόσωπο. «*Raus, Jude!*» «*Scheiß-Jüdische Schwein!*»

Στην εφηβεία, οι λίγοι που με γνώριζαν, πίσω απ' την πλάτη μου με λέγανε *ανάπηρη* ή *χαζούλα*, παρόλο που δεν ήμουν τίποτε απ' τα δύο – τουλάχιστον όχι περισσότερο απ' όλους τους ανθρώπους που δεν ξέρουν με ποιο τρόπο να πλησιάσουν τους άλλους χωρίς να τους πνίξει ο ίδιος τους ο φόβος.

Μικρούλα, στο σχολείο, είχα το παρατσούκλι, *Zinken* – μυτάρια, μυτόγκα– εξαιτίας της μεγάλης μου μύτης, αν και δεν με πολυπείραζε· υπήρχαν και χειρότερα, πολύ χειρότερα, κι αν μη τι άλλο δεν έτρωγα ξύλο όπως τα μικρότερα αγόρια απ' τους νταήδες της σχολικής αυλής.

Μα το πραγματικό μου όνομα είναι άλλο, έστω κι αν καμιά φορά, όταν αναπολώ το παρελθόν και το θυμάμαι,

μου φαίνεται σαν ψεύτικο· εδώ και δεκαετίες, τα χαρτιά μου έχουν ένα άλλο όνομα κάτω από τη νεανική φωτογραφία μου.

Με λένε Έστερ Κλάιν. Κι αυτή είναι η ιστορία μου.

4

Γεννήθηκα στο Βερολίνο, στο μαιευτήριο του Σαριτέ, την Κυριακή 29 Φεβρουαρίου του 1920 – αυτή τη λειψή, παράξενη μέρα, που ξεχνάει, θαρρείς, ο μήνας στο πέρασμά του και πρέπει κάθε τέσσερα χρόνια να του τη θυμίσουμε: *Εύπνα, γερο-Φέμπρουαρ, και κοίτα μην ξεχάσεις πάλι τη μέρα που μας χρωστάς.*

Ήμουν κι εγώ παράξενη και λειψή στη γέννησή μου, κι ακόμα είμαι: το ημερολόγιο με θυμάται τόσο σπάνια, που ένα κομμάτι μου, και τώρα στα γεράματα, έχει την αφέλεια κοπέλας είκοσι χρονώ.

Ο πατέρας μου Βίκτορ Κλάιν ήταν παιδίατρος. Στα έξι του χρόνια, σε κάποιο άγριο παιχνίδι με τα παιδιά της γειτονιάς, είχε χάσει το δεξί του μάτι κι από τότε στη θέση του είχε ένα γυάλινο – υπόλευκο και διάφανο, σαν κρυστάλλινη μπίλια που 'χει κλεισμένη μέσα της μια σταγόνα γάλα. Κι ενώ θα υπέθετε κανείς ότι το θέαμα του γυάλινου ματιού, έτσι όπως έμενε ασάλευτο, χωρίς τη σπίθα, τη ζωή του αληθινού, θα φάνταζε τρομαχτικό σ' ένα μικρό παιδί, εγώ δεν ένιωσα ποτέ μου φόβο ή αμηχανία κοιτώντας τον πατέρα μου στο πρόσωπο – γιατί απ' την πρώτη στιγμή με ζέσταινε η αγάπη που φώτιζε το άλλο, το καταγάλανο μάτι του. Και μάλιστα θυμάμαι ότι πολλές φορές μ' άρεσε να φαντάζομαι το χαμένο του μάτι και τις άγνωστες πε-

ριπέτειες που 'χε ζήσει. Μπορεί να το 'χε βρει στην άκρη του δρόμου κάποιος ναυτικός, ή εξερευνητής, και να το 'χε πάρει μαζί του, κι όλα αυτά τα χρόνια το μάτι να γύριζε τον κόσμο, έτσι που ο πατέρας μου, δίχως να το γνωρίζει, είχε αντικρίσει ένα σωρό πράγματα θαυμαστά κι εξωτικά.

Η οικογένειά του ήταν εύπορη και βαθιά προσκολλημένη στη θρησκεία, με την απελπισία των ανθρώπων που βλέπουν τον κόσμο γύρω τους ν' αλλάζει, να αναγεννάται και να τους προσπερνάει – ιδίως οι Εβραίοι, που μην έχοντας ολόδικό τους τόπο, συχνά θεωρούσαν την κληρονομιά του Αβραάμ ως μοναδική τους περιουσία.

Οι σπουδές ιατρικής του πρωτότοκου γιου τους –τον οποίο προόριζαν για διάδοχο στο τιμόνι της οικογενειακής υφαντουργίας– ήταν ήδη μια μεγάλη παραχώρηση· αλλά όταν ο πατέρας μου, λίγο μετά την αποφοίτησή του, τους ανακοίνωσε την απόφασή του να παντρευτεί (και μάλιστα με πολιτικό γάμο) τη νεαρή Λέττι Σμιθ, Λονδρέζα σουφραζέτα εργατικής καταγωγής, το ποτήρι ξεχειλίσε κι οι δικοί του τον ξέγραψαν διά παντός.

Παρ' όλες τις αντιξοότητες, οι γονείς μου έζησαν ευτυχισμένοι το λίγο που πρόλαβαν.

Κι έπειτα, ένα βράδυ –ή μπορεί να ήταν και πρωί· ο χρόνος κυλάει διαφορετικά για τους ερωτευμένους– έσμιξαν κι έφτιαξαν εμένα.

5

Τα γεγονότα που οδήγησαν στον θάνατο της μητέρας μου τα γνωρίζω με κάθε λεπτομέρεια· στα δώδεκα, όταν «έγινα κι εγώ γυναίκα» (όπως το λέγανε τότε, λες και μέχρι

εκείνη τη στιγμή ήμουν κάτι το απροσδιόριστο), ζήτησα απ' τον πατέρα μου να μου ιστορήσει καταλεπτώς το πώς και το γιατί, πιστεύοντας πως ήταν χρέος μου απέναντι στη γυναίκα που είχε δώσει τη ζωή της για μένα.

Η γέννησή μου ήταν προγραμματισμένη για τα τέλη του Απριλίου. Μα λίγο αφότου είχε μπει στον έβδομο μήνα, η μητέρα μου ξύπνησε μες στη νύχτα από φριχτούς πόνους και μιαν ακατάσχετη αιμορραγία. Ο πατέρας μου, μαντεύοντας σωστά πως είχε υποστεί αποκόλληση πλακούντα, τη μετέφερε επειγόντως στο νοσοκομείο όπου εργαζόταν κι ο ίδιος ως καθηγητής παιδιατρικής –κουβαλώντας την στα χέρια του ένα μεγάλο μέρος της διαδρομής– κι εκεί διαπιστώθηκε ότι, πέρα απ' τη μητρορραγία και τον επικείμενο πρόωρο τοκετό, το έμβρυο είχε προβάλει ισχιακά, καθιστώντας την καισαρική τομή επιβεβλημένη προκειμένου να σωθεί τόσο η μητέρα όσο και το παιδί.

Μολαταύτα, η μητέρα μου πέθανε λίγα λεπτά αργότερα. Τη φαντάζομαι στο μαιευτικό τραπέζι, με το πρόσωπο πετρωμένο σε μιαν έκφραση απελπισίας και την κοιλιά της ανοιγμένη όπως των γυναικών τον Μεσαίωνα, που ξεφυχούσαν σαν τα σφάγια, χωρίς καμιά προσπάθεια σωτηρίας, για να γλιτώσει το μωρό τους.

Το ολιγόμηνο νεογνό ωστόσο βρισκόταν κι αυτό στα πρόθυρα του θανάτου. Έτσι, πέρασα τους πρώτους μήνες της ζωής μου σε μια θερμοκοιτίδα της εποχής εκείνης, με παροχή οξυγόνου, θερμοφόρες και ενδογαστρική σίτιση. Ο πατέρας μου δεν εγκατέλειψε στιγμή το πλευρό μου – όταν δεν έστεκε άγρυπνος από πάνω μου, παρέχοντάς μου όλες τις απαραίτητες φροντίδες, λαγοκοιμόταν σ' ένα κρεβάτι εκστρατείας που οι συνάδελφοί του από οίκτο (μιας κι ελά-

χιστοι πίστευαν πως το βρέφος θα επιβίωνε) είχαν τοποθετήσει στον θάλαμο της μονάδας.

Προσπαθώ να φανταστώ τον ηρωικό αγώνα του πατέρα μου, τον τρόμο και την απόγνωσή του όταν έκλεινε τα μάτια και προσπαθούσε ν' ακούσει –κάτω απ' τον συριγμό της φιάλης οξυγόνου και τους υπόκωφους θορύβους του νοσοκομείου– την αναπνοή της εύθραυστης κόρης του. Κι ο νους του μες στο μισοϋπνι να επιστρέφει στη νωπή ακόμη απώλεια της γυναίκας του, στον πανικό του τις στιγμές που την έβλεπε να πεθαίνει και δεν μπορούσε να κάνει το παραμικρό για να τη σώσει, καθώς λίγα μέτρα πιο κει το μόνο απομεινάρι της έδινε μάχη για να κρατηθεί στη ζωή. Βοήθεια καμιά: οι γονείς του είχαν μείνει παγερά ασυγκίνητοι από την προοπτική ενός εγγονιού –του μωρού μιας εθνικής, που δεν μοιραζόταν καν το αίμα της φυλής τους–, όπως κι οι γονείς της μητέρας μου, που είχαν δηλώσει στο μοναδικό τους γράμμα, αρνούμενοι την πρόσκληση στον γάμο, ότι πλέον «ήταν άκληροι». Ήταν ολομόναχος.

Εντέλει επέζησα, αν και η νεογνική δοκιμασία άφησε ανεξίτηλο το σημάδι της: το ανάστημά μου ουδέποτε ξεπέρασε αυτό ενός δεκάχρονου παιδιού, ενώ το μυαλό μου –το κουτί της ψυχής, όπως το αποκαλούσε ο πατέρας μου– είχε απ' τη νηπιακή μου ηλικία ιδιορρυθμίες που θα δυσχέραιναν την επαφή μου με τους ανθρώπους.

Όμως υπήρξα αφάνταστα τυχερή. Το ότι ζω ακόμα, έχοντας βρεθεί τόσες φορές στο χείλος του θανάτου, μου φαίνεται σαν θαύμα.

Κι όπως έμαθα απ' τα πρώτα μου κιόλας χρόνια, η ανθρώπινη επαφή δεν είναι η μόνη που μπορεί να χορτάσει την πείνα της καρδιάς.

6

Καθώς ο πατέρας μου μοίραζε αναγκαστικά τον χρόνο του ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και το ιατρείο του (που βρισκόταν στο σπίτι, σ' έναν ειδικά διαμορφωμένο χώρο στ' αριστερά του χολ), τη φροντίδα μου απ' τον πρώτο καιρό είχε αναλάβει η Χίλντε, μια γκουβερνάντα που εκτός από τις βασικές μου ανάγκες θα φρόντιζε να μου μάθει κάποια στοιχειώδη αγγλικά – τη γλώσσα της μητέρας που δεν γνώρισα, την οποία ο πατέρας μου ήθελε να κρατήσω ζωντανή μ' αυτόν τον τρόπο μέσα μου.

Η Χίλντε ήταν μια ψηλή, εύσωμη γυναίκα γύρω στα τριάνα πέντε, με μεγάλα καστανά μάτια, μακριές ξανθές πλεξούδες κι ένα πρόσωπο ολοστρόγγυλο και σχεδόν πάντοτε γελαστό. Ο ρόλος που καλούνταν να εκπληρώσει ήταν δύσκολος κι απαιτητικός, καθώς, πέρα απ' τα προβλήματα που έτσι κι αλλιώς συνοδεύουν την ανατροφή ενός μικρού παιδιού, είχε ν' αντιμετωπίσει μια κηδεμονευόμενη που με το πέρασμα του χρόνου γινόταν ολοένα και πιο δύστροπη κι απρόσιτη.

Για παράδειγμα, σε αντίθεση με τα περισσότερα νήπια, που σε στιγμές φόβου ή μοναξιάς – της μοναξιάς του να είσαι ένα τοσοδά πλάσμα σ' έναν κόσμο που αποκαλύπτεται κάθε μέρα και πιο πελώριος και σύνθετος– αποζητούν την τρυφερότητα της σωματικής παρηγοριάς, εγώ, αν και είχα στερηθεί τη μητρική αγκαλιά, αντιδρούσα και στο πιο απαλό χάδι τότε με απάθεια και τότε με μιαν ανεξέλεγκτη οργή. Βλέποντάς με να περνάω ώρες ολόκληρες με την ίδια απλοϊκή, μηχανική ασχολία, δίχως η έκφραση του προσώπου μου να προδίδει το παραμικρό συναίσθημα, η Χίλντε, άνθρωπος εκ φύσεως στοργικός, δεν ήξερε πώς να

με προσεγγίσει· ακόμα κι όταν έπρεπε απλώς να κάνει τη δουλειά της –να με σηκώσει απ’ το μονότονο παιχνίδι μου για να με ταΐσει ή να με βάλει να πλαγιάσω–, εγώ, μόλις με άγγιζε, μπορεί να ξεσπούσα σε υστερικές κραυγές, χτυπώντας, κλοτσώντας και δαγκώνοντας μέχρι να μ’ αφήσει. Όμως κι όταν χαμογελούσα ή έδειχνα ήρεμη, η νταντά μου δεν ήξερε κατά πόσο ήμουν στ’ αλήθεια ευτυχισμένη ή ακόμα και χορτάτη – μιας και μπορεί ξαφνικά, χωρίς καμιά προειδοποίηση, να έβαζα τις στριγκλιές επειδή ήθελα το γάλα ή το μπάνιο μου.

Όμως η Χίλντε υπήρξε απέραντα καρτερική μαζί μου. Με την αγάπη μιας δεύτερης μάνας, που αποδέχεται το παιδί της όσο εξουθενωτική κι αν είναι η ζωή μαζί του, παρατηρούσε με προσοχή τις αισθηματικές μου διακυμάνσεις, το ανεπαίσθητο βαρόμετρο της έκφρασής μου και το καθετί που έκανα –μιας και η επανάληψη ορισμένων κινήσεων και η απαρέγκλιτη τήρηση μιας ορισμένης διαδικασίας σε όλες τις κοινές μας ασχολίες ήταν πράγματα που εξασφάλιζαν τη γαλήνη μου και μ’ έκαναν λίγο πιο συνεργάσιμη– και φρόντιζε ν’ αλλάζει η ίδια τις συνήθειες και την προσέγγισή της, ώστε ν’ ανταποκρίνονται στον εξ όψεως αμετάβλητο, μονοκόμματο χαρακτήρα μου. Κι όταν γινόμουν υπερβολικά απείθαρχη για την οποιαδήποτε μαθητεία ή επαφή, η Χίλντε κατέφευγε στην τρίτη γλώσσα που μου δίδαξε, αυτήν της μουσικής: φέρνοντας την παλιά Βικτρόλα με τη μανιβέλα απ’ το σαλόνι, έβαζε έναν δίσκο να παίζει και καθόταν στην άλλη άκρη του δωματίου μου, απορροφημένη σε δικές της ασχολίες (ένα βιβλίο, ένα κέντημα), με τη μουσική ν’ απλώνεται ανάμεσά μας σαν κάτι που ενώ έμοιαζε να μας χωρίζει, στην πραγματικότητα μας ένωνε, μιας και η καθεμιά μας μετείχε στην ψυχοσυ-

ναισθηματική διαδικασία της ακρόασης. Από τότε και μέχρι σήμερα, η μουσική παρέμεινε για μένα ο ίδιος θύλακος ασφάλειας, μια συνθήκη που δεν απαιτεί την παραμικρή συνεισφορά εκ μέρους του ακροατή και, παρότι αποτελεί δημιούργημα ανθρώπων, βρίσκεται μ' έναν τρόπο πέρα από καθετί το ανθρώπινο: μια τέχνη απαλλαγμένη από δακτυλικά αποτυπώματα.

Κι όσο περισσότερο η Χίλντε τηρούσε τις αποστάσεις που με ανακούφιζαν και σεβόταν τον τρόπο με τον οποίο ήθελα να γίνονται όσα απαρτίζαν τη μέρα μου, τόσο κι εγώ, έστω και με εξαντλητική βραδύτητα, μάθαινα την τέχνη της συνύπαρξης – απ' την απλή συνομιλία μέχρι την περίπλοκη για μένα μορφή που έπρεπε να πάρει η αγκαλιά χωρίς να μου προξενεί τυφλό πανικό: αντί να με σφίγγει επάνω του, όπως φαινόταν φυσικό μ' ένα κοριτσάκι μια σταλιά, χλωμό κι αδύναμο στην όψη, αυτός που ήθελε να μου δείξει την αγάπη του έπρεπε να με πλησιάσει αργά, ώστε ν' αντιληφθώ εγκαίρως την επικείμενη σωματική επαφή, και ν' ακουμπήσει απλώς τα χέρια στους ώμους μου κοιτώντας με στα μάτια, οπότε, αφού κοιτούσα δεξιά κι αριστερά για να βεβαιωθώ ότι το υπόλοιπο σώμα μου παρέμενε ελεύθερο, έτσι ώστε να μπορώ να τραβηχτώ ανά πάσα στιγμή, αντιγύριζα το βλέμμα και χαμογελούσα.

Έχω αναρωτηθεί πολλές φορές κατά πόσο η Χίλντε – που έτσι κι αλλιώς περνούσε όλη της ζωή στο σπίτι μας – ήθελε, έστω κι ανομολόγητα, μιαν επισημοποίηση του ρόλου της· και είμαι σίγουρη πως θα ήταν το ίδιο ικανή, γλυκιά και γενναϊόδωρη ως σύζυγος και θετή μητέρα. Νομίζω ωστόσο πως για κείνην το καθήκον της ανατροφής μου, η αγάπη ως αφοσίωση σε μια συγκεκριμένη αποστολή, πέρα απ' τις προσωπικές ανάγκες – η ιερότητα του ρόλου

της με άλλα λόγια–, ξεπερνούσε τέτοιου είδους βλέψεις, κάνοντάς τες να μοιάζουν ασήμαντες. (Η, τουλάχιστον, έτσι θέλω να ελπίζω: είναι πολύ σκληρό ν' αποδεχτείς ότι ένας άνθρωπος που λάτρεψες θυσίασε την ευτυχία του για σένα.)

Εξίσου αφοσιωμένος και σχολαστικός απέναντι στο χρέος της αγάπης υπήρξε κι ο πατέρας μου – καθώς η φροντίδα μου δεν έπαψε ποτέ να είναι ζήτημα μεγάλης αγωνίας για κείνον. Όπως κι όταν ήμουν τόσο μικροσκοπική που μπορούσε να με κρατήσει με τις δυο του παλάμες, τα χρόνια που μεγάλωνα παρατηρούσε και κατέγραφε μεθοδικά τη σωματική και πνευματική μου ανάπτυξη, συνδυάζοντας στην προσέγγισή του την ιδιότητα του γιατρού μ' αυτήν του πατέρα: κάθε πρώτη του μηνός μ' έβαζε να σταθώ με την πλάτη στο κούφωμα της πόρτας του δωματίου μου και με μολύβι και μεζούρα σημείωνε το ύψος μου – το οποίο, πεισματικά, ήταν πάντοτε μικρό για την ηλικία μου· κατόπιν με ακροαζόταν, με ζύγιζε και μου έκανε μια σειρά ερωτήσεις σχετικά με τον ύπνο, την όρεξη και την ευεξία μου, στις οποίες είχα μάθει ν' απαντώ με απόλυτη ειλικρίνεια και χωρίς περιττά λόγια – ακριβώς σαν ν' απευθυνόμουν σ' έναν γιατρό που με εξέταζε για το καλό μου.

Με την ίδια μεθοδικότητα αφουγκραζόταν και τις μικρές ή μεγάλες κινήσεις του ψυχικού μου κόσμου, μαθαίνοντας ταυτόχρονα με μένα ποια ήταν τα όρια που δεν έπρεπε να ξεπερνιούνται και διδάσκοντάς μου ρουτίνες δικής του επινόησης προκειμένου αλληλεπιδράσεις ειδάλλως ανεπίτρεπτες να γίνονται ανεκτές. Για παράδειγμα, είχε μετατρέψει το υπέρτατο φόβητρο της αγκαλιάς σ' ένα μυστικό παιχνίδι μόνο για τους δυο μας: κλείνοντας την πόρτα, μου έλεγε να φανταστώ πως ήμουν μια πορσελά-

νινη σόμπα, σαν αυτές που είχαμε σε αρκετά δωμάτια του σπιτιού, κι ότι ο ίδιος ήταν ένα παιδάκι μικρό σαν εμένα που κρύνωνε κι ήθελε να με κρατήσει σφιχτά για να πάψει να τουρτουρίζει. Και πράγματι, κλείνοντας τα μάτια και λέγοντας από μέσα μου *Είμαι μια σόμπα, μια πορσελάνινη σόμπα*, ένιωθα ν' απλώνεται μέσα μου ένα γλυκό, τρομερό μούδιασμα, η γαλήνη ενός άψυχου αντικειμένου χωρίς σκέψεις, αισθήματα και φόβους, χωρίς το λεπτό κι ευαίσθητο δέρμα που ξαφνιαάζεται, ενοχλείται, πονάει – και πριν το καταλάβω, ο πατέρας-παιδί που τουρτούριζε, έσφιγγε πάνω του τη ζεστή σόμπα που ήταν πια ο εαυτός μου, αφήνοντας τα αναμμένα ξύλα που έκαιγαν στην κοιλιά μου να του χαρίσουν λίγη απ' τη ζεστασιά τους.

Ή το κόλπο με το φιλί, που κι αυτό μου προκαλούσε δυσφορία και ταραχή ακόμα και ως ιδέα. «Μείνε ακίνητη, τελείως ακίνητη» μου έλεγε χαμογελώντας. «Μην ανοιγοκλείνεις τα μάτια, παίρνε μικρές ανάσες – έτσι, υπέροχα. Τώρα δεν είσαι η Έστερ. Είσαι η φωτογραφία της. Η αληθινή Έστερ βρίσκεται σ' ένα τρένο για τη Γενεύη, κι αυτή τη στιγμή που μιλάμε, το τρένο διασχίζει μια μεγάλη σήραγγα περνώντας μέσα από ένα πανύψηλο βουνό των Άλπεων κι είναι τόσο σκοτεινά που δεν βλέπει τίποτα, σαν να είναι νύχτα και κοιμάται. Κι ο πατέρας της Έστερ, επειδή του λείπει η αγαπημένη του κόρη, μπαίνει στο άδειο της δωμάτιο, πλησιάζει στο κομοδίνο και φιλάει τη φωτογραφία της – δηλαδή εσένα, που είσαι μια ακίνητη φωτογραφία – στο μάγουλο». Κι εγώ υπάκουγα στους κανόνες του παιχνιδιού: κρατούσα τα μάτια μου ορθάνοιχτα, τα χείλη ασάλευτα και σταματούσα σχεδόν ν' ανασαίνω. Δεν είμαι η Έστερ, είμαι μια φωτογραφία. Οπότε ο πατέρας της Έστερ πλησίαζε στη φωτογραφία, έσκυβε και τη φιλούσε απαλά

στο μάγουλο, κι αυτή δεν ένιωθε τίποτα, γιατί στην πραγματικότητα ήταν ένα κομμάτι χαρτί.

Πρέπει να ήταν απάνθρωπο για τον δόλιο τον πατέρα μου όλο αυτό – η διαρκής αγωνία αν είμαι υγιής και οι φευγαλέες στιγμές στοργής που έπρεπε να ξεκλέβει σαν από κάποιον ξένο, ο οποίος δεν αντιδρούσε ούτε καν μ' ένα χαμόγελο στην τρυφερότητα που ξεχείλιζε εντός του χωρίς να βρίσκει διέξοδο. Εκεί όπου άλλοτε η αγαπημένη του Λέττι περίμενε να υποδεχτεί αυτόν και την αγάπη του σαν σπίτι με τις πόρτες ανοιχτές και τον ήλιο στα παράθυρα, τώρα βρισκόταν ένα πλάσμα που έμοιαζε περισσότερο με ομοίωμα ανθρώπου, με κούκλα, και μάλιστα κακοφτιαγμένη: δεν είχα καν την ομορφιά της μητέρας μου.

Αλλά όπως κι η κόλαση ακόμα έχει τις σφαίρες ή τα επίπεδά μας, έτσι και το αγρίμι-Έστερ, η κόρη-πράγμα, είχε πολλές μορφές κι όχι όλες τους εχθρικές απέναντι στους άλλους ανθρώπους. Τα χέρια μου, λόγου χάρη, ήταν πέρα για πέρα χρηστικά: ήταν μέρη του σώματος φτιαγμένα για την επαφή με τον γύρω κόσμο, για να πιάνουν και να πιάνονται, γι' αυτό και δεν δυσανασχετούσα όταν η Χίλντε ή ο πατέρας μου μ' έπαιρναν απ' το χέρι για την όποια μετακίνηση απ' το ένα σημείο στο άλλο.

Επιπλέον, η ύπαρξη των άλλων ανθρώπων, ακόμα και κοντά μου, δεν με φόβιζε ούτε με θύμωνε, αντιθέτως μου προξενούσε μεγάλη περιέργεια – όπως ένα φαινόμενο ανεξάντλητα θεαματικό, μια βροχή που κάθε της σταγόνα είναι κι ένα άλλο πλάσμα, με το δικό του χρώμα, τη δική του φωνή.

Τις ώρες που ο πατέρας μου έβλεπε τους μικρούς του ασθενείς στο ιατρείο του σπιτιού, πολλές φορές πήγαινα και στεκόμουν στον διάδρομο, λίγα μέτρα απ' τις διπλές πόρτες με το γαλακτώδες, ανάγλυφο τζάμι – κι έτσι αθέα-

τη παρακολουθούσα τις συνομιλίες, τις κινήσεις, τα βήματα και τους ήχους των άγνωστων αυτών ανθρώπων. Ανήσυχoi γονείς και λιγομίλητες νταντάδες, παιδιά κάθε ηλικίας, ξεδίπλωναν την ύπαρξή τους (συχνά σημαδεμένη από κάποια αδυναμία ή ασθένεια) χωρίς να υποψιάζονται πως η Έστερ έβλεπε κι άκουγε τα πάντα, θολά κι υπόκωφα, με τις θαμπές μορφές ν' αλλάζουν κάθε τόσο θέση στο φωτεινό κίτρινο φόντο. Κλάματα και βαθιές ανάσες, υψωμένες φωνές κι υπάκουες απαντήσεις: αυτό ήταν η ζωή κι αυτοί οι άνθρωποι, με τον πατέρα μου –τον εξερευνητή και κυβερνήτη της υγείας– στον πρώτο ρόλο.

Όσο για τις βόλτες στην πόλη –στο Τίργκαρτεν και την Κου-Νταμ, στην Ούντερ ντεν Λίντεν και στα πολύβουα σοκάκια του Κρότσμπεργκ όπου μέναμε– ήταν μία απ' τις μεγαλύτερες απολαύσεις μου, ακόμα και τον χειμώνα που το κρύο ήταν τσουχτερό κι η Χίλντε με φάσκιωνε με τόσα ρούχα που ήμουν περισσότερο πανωφόρι παρά άνθρωπος. Το συλλογικό σώμα των περαστικών –άλλοτε ποτάμι και άλλοτε θάλασσα ή κι ωκεανός– με κατάπινε μέσα του μεμιάς και μου χάριζε την πιο ανακουφιστική υπόσταση: ήμουν απλώς μια τόση δα σταγόνα, δίχως πρόσωπο, που κυλούσε απαρατήρητη μέσα στο πλήθος. Πώς ήταν δυνατό να υπάρχουν τόσο πολλοί άνθρωποι στον κόσμο; Όταν η δική μου ύπαρξη, αμελητέα μες στις χιλιάδες άλλες, μου φαινόταν καμιά φορά μεγάλη και βαριά, δυσκίνητη σαν τη σκαλιστή ντουλάπα της κάμαράς μου που κάθε τόσο άνοιγε για να μπαινοβγαίνουν ρούχα, σεντόνια και κουβέρτες στην ξύλινη ψυχή της, πώς μπορούσαν όλοι αυτοί οι ξένοι να στριμώχνουν τις ψυχές τους στα ίδια σοκάκια, στα ίδια κτίρια και τις ίδιες πόλεις; Μήπως ο κόσμος ήταν ακόμα πιο πελώριος απ' όσο νόμιζα; Ή μήπως ο εαυτός των άλ-

λων ήταν πιο ανάλαφρος και πιο ευέλικτος απ' τον δικό μου; Χαμένη σε τέτοιες περίπλοκες σχέψεις, μπορούσα να προχωρώ δίπλα στη Χίλντε, με το χέρι μου στο δικό της, κι επί μία ολόκληρη ώρα να μην προσέχω τίποτα τριγύρω μου, αφού, καθρεφτισμένο στα πρόσωπα των περαστικών, το βλέμμα μου έστρεφε προς τα μέσα.

Και με τον ερχομό του Καλιμπάν στη ζωή μου, όλα άλλαξαν. Η ανάπτυξη που αργούσε να έρθει στον οργανισμό μου τόσο που φάνταζε ανέφικτη, έλαβε χώρα αλματωδώς, μέσα στις πρώτες κιόλας μέρες απ' την εγκατάσταση του μεγαλώσωμου σκύλου στο σπίτι μας και στο δωμάτιό μου – όπου, πάνω σε μια παλιά γαλάζια κουβέρτα, περνούσε τον περισσότερο χρόνο τεμπελιάζοντας.

Θυμάμαι τα πάντα γύρω από σένα, καλέ μου φίλε.

Είχες περάσει όλη σου τη ζωή στον δρόμο: παρά το επιβλητικό σου μέγεθος, ήσουν υποσιτισμένος – τα βαριά σου κόκαλα προεξείχαν μέσα απ' την πυκνή, λερή γούνα σου και σε πολλά σημεία το άγγιγμα σ' έκανε να τραβιέσαι, απ' τον πόνο παλιών πληγών που 'χαν κακοφορμίσει. Δυο μέρες χρειάστηκε ο πατέρας να σε συνεφέρει: να σε λύσει ώσπου να φύγει όλο το ξεραμένο χρώμα, να κουρέψει το γεμάτο κόμπους τρίχωμά σου, να βγάλει ένα ένα τατσιμπούρια, ν' απολυμάνει τις πληγές, να σου κάνει τις ενέσεις που χρειάζόσουν· μέχρι ένα σαπισμένο δόντι που κουνιόταν σου έβγαλε, με κινήσεις ταχυδακτυλογού.

Υπέμεινες όλες αυτές τις φροντίδες χωρίς ν' ακουστεί ούτε μια φορά η φωνή σου, με τα μεγάλα σου μάτια – γεμάτα απ' την ανάγκη μιας στοργής που δεν είχες γνωρίσει ποτέ – καρφωμένα πάνω μου, στον αναπάντεχο αυτουργό της σωτηρίας σου. Κι εγώ, στέκοντας με τα χέρια στο χείλος της μπανιέρας, αναρωτιόμουν τι ακριβώς να ήταν

αυτή η πληρότητα που ένιωθα, αυτό το αίσθημα που πίεζε, θαρρείς, τα πλευρά μου από μέσα, γιατί, βλέπεις, ακόμα κι αν είχα αγαπήσει ως τότε, ήταν εν αγνοία μου, αυτόματα κι ασυναίσθητα, και τώρα για πρώτη φορά αγαπούσα συνειδητά.

Όμως παρόλο που ήσουν αναμφίβολα το αντικείμενο της πρωτόγνωρης αυτής αγάπης, δεν μπόρεσα να την εξηγήσω παρά μόνο ζώντας στο πλευρό σου και διαπιστώνοντας πόσο πολύ μοιάζαμε.

Σαν και μένα, δεν είχες σαφή αντίληψη του εαυτού σου – ούτε καν του φοβερού μεγέθους σου. Πολλές φορές ανέβαινες σε σκαμνάκια και καρέκλες που δεν σε χωρούσαν κι έστεκες αβέβαιος πάνω τους σαν ελέφαντας στο τσίρκο. Κάθε τόσο, παρόλο που είχες πάντοτε άφθονο νερό όπως και τροφή, κατάφερνες να σφηνώνεις το κεφάλι σου στη λεκάνη της τουαλέτας κι έμενες έτσι ακίνητος μέχρι κάποιος από μας να σε ανακαλύψει και να σε βοηθήσει γελώντας και μαλώνοντάς σε να ελευθερωθείς. Χαδιάρης καθώς ήσουν, συχνά δεν σου αρκούσε ν' ακουμπάς το πιγούνι στα γόνατά μας, αλλά σκαρφάλωνες στον καναπέ ή στην πολυθρόνα και μας κουκούλωνες με το πελώριο σώμα σου – ή, ισορροπώντας στα πίσω πόδια, αφηρόσουν στην αγχαλιά μας μέχρι που μας σώριαζες στο πάτωμα. Και τα κρύα βράδια του χειμώνα, αλλάζοντας πλευρό, βρισκόμουν στριμωγμένη στο ξύλο του κρεβατιού, αφού εσύ καταλάμβανες το υπόλοιπο στρώμα ροχαλίζοντας μακάρια.

Μου ήταν αδύνατο να σου χαλάσω χατίρι, αδύνατο να θυμώσω μαζί σου. Εγώ, που αν κάποιος με άγγιζε απότομα ήμουν ικανή να χαλάσω τον κόσμο με τις τσιρίδες μου, δεχόμουν με χαρά, κακαρίζοντας, όλες σου τις επιθέσεις τρυφερότητας: τη γλώσσα σου να σαρώνει το μούτρο μου

σαν φαρδιά βούρτσα, το κεφάλι σου να χώνεται σαν πολιορκητικός κριός στην αγκαλιά μου για να σε χαϊδέψω, τις χειραφίες που γύρευες επίμονα σηκώνοντας και κρατώντας στον αέρα μίαν απ' τις μπροστινές σου πατούσες. Αν δεν ήταν η Χίλντε να με κυνηγάει με το πιάτο και το κουτάλι, μπορεί και να λιμοκτονούσα, αφού δεν χόρταινα να σε ταΐζω στα κρυφά όλο μου το φαΐ. Κι ενώ το τρέξιμο ήταν ως τότε κάτι που με φόβιζε –καθώς άλλαζε τον κόσμο γύρω μου με υπερβολική ταχύτητα και κινδύνευα να βρεθώ σε ξαφνική επαφή με άγνωστα, εχθρικά σώματα–, όταν βγαίναμε στο πάρκο Βικτόρια για τις καθημερινές σου βόλτες, σ' άφηνα να με παρασέρνεις στο κατόπι σου και κάλπαζα γύρω γύρω κρατώντας το λουρί απ' την άκρη και ξεφωνίζοντας από ενθουσιασμό.

Με την ευέλικτη ψυχή που έκρυβε το αδέξιο σώμα σου –μ' αυτή σου την αγαθή, μονίμως έκπληκτη ύπαρξη, τόσο ίδια με τη δική μου– χάρισες σε μένα μίαν ανεκτίμητη συντροφιά και στον πατέρα μου το δώρο ενός παιδιού που μέχρι τότε φάνταζε κλειστό σαν όστρακο σε σκοτεινό βυθό. Μαζί σου, ήμουν μια κόρη το ίδιο φυσιολογική όπως όλες.

Και τα χρόνια εκείνα –έστω κι αν δεν το ήξερα πάντα, αφού δεν είχα μάθει ακόμα τη φυσική για τους άλλους μα για μένα δύσκολη τέχνη του να αισθάνεσαι– ήταν, χάρη σε σένα, ευτυχημένα.

7

Στα έξι ο πατέρας μου μ' έγραψε στη Σχολή Ρύτλι, ένα απ' τα πιο προοδευτικά ιδρύματα εκείνης της εποχής κι ένα από τα ελάχιστα μεικτά σχολεία, όπου η εκπαίδευση που

λάβαιναν τα παιδιά δεν ασφυκτιούσε κάτω απ' το βάρος της θρησκευτικής και ιστορικής βλοσυρότητας που βασάνιζαν τόσα Γερμανόπουλα της γενιάς μου.

Προτού δρασκελίσω για πρώτη φορά την καγκελόπορτα της σχολικής αυλής –κρατώντας απ' το χέρι τη Χίλντε, που έδειχνε πολύ πιο ανήσυχη από μένα, τρέμοντας προφανώς κάποιο ξέσπασμα της τελευταίας στιγμής–, ο πατέρας μου είχε μιλήσει διεξοδικά με τη διεύθυνση του σχολείου, και το προσωπικό ήταν ενήμερο σχετικά με τις ιδιαιτερότητες της σπιθαμιαίας μαθήτριας της Πρώτης Τάξης. Μα όπως επρόκειτο να μάθω σύντομα, οι δάσκαλοί μου δεν έμοιαζαν στους τύραννους με τη βέργα στο χέρι που στοίχειωναν τον χώρο της εκπαίδευσης στη ρημαγμένη απ' τον Μεγάλο Πόλεμο Γερμανία. Αντί να παραβλέπουν την πρόσφατη εθνική συντριβή επικαλούμενοι ένα αλλοτινό μεγαλείο που δεν υπήρχε πια και να μεταφέρουν στους μαθητές την ενοχή και τη ματαίωση που κατέκλυζε τους ίδιους, οι δάσκαλοι κι οι δασκάλες του Ρύτλι ήταν ως επί το πλείστον άνθρωποι νέοι, με γνώση και όνειρα για το μικρό κομμάτι ενός καλύτερου μέλλοντος που μπορούσαν να οικοδομήσουν με τη σκληρή δουλειά τους. Επιπλέον, είχαν συναίσθηση πως ακόμα και το θεμελιώδες αγαθό της παιδείας, όπως και της εργασίας, ήταν πλέον πολυτέλειες για μια μεγάλη μερίδα του γερμανικού λαού –το Βερολίνο μονάχα ήταν γεμάτο ανθρώπους και παιδιά στις εσχαιές της φτώχειας, της πείνας και της εξαθλίωσης– και διαπνέονταν, πέρα από τις άλλες αρετές τους, από ένα βαθύ αίσθημα ευγνωμοσύνης.

Τη μέρα εκείνη, στο γκρίζο φως του πρωινού, εκτυλισσόταν το καθιερωμένο μεγάλο δράμα του πρώτου αποχωρισμού: τον αέρα διαπερνούσαν παιδικές κραυγές από-

γνωσης, απαρηγόρητα αναφιλητά και φωνές γονιών και νταντάδων που πάσχιζαν να κρατήσουν κάποια στοιχειώδη κοσμιότητα, ώστε η επώδυνη στιγμή να παρέλθει μιαν ώρα αρχύτερα. Έβλεπες παιδιά γαντζωμένα με χέρια και με πόδια στα κάγκελα, με τα μούτρα κόκκινα και πρησμένα απ' το κλάμα, κι άλλα κρυμμένα σε φούστες και παλτά, να γραπώνονται απ' τα πόδια της μάνας τους και να την ικετεύουν να μην τα εγκαταλείψει. Υπήρχε και μια δεύτερη κατηγορία παιδιών, που σου ράγιζε εξίσου την καρδιά: εκείνα που έπειτα από μια ματιά στο προαύλιο και το κτίριο που δέσποζε στο βάθος ένωθαν την περιέργεια γι' αυτόν τον καινούριο κόσμο –γεμάτο άγνωστα παιδιά και μυστηριώδεις γνώσεις καταχωνιασμένες σαν τα μαγικά ξόρκια σε βιβλία– να τα τραβάει αναπόδραστα προς τις πόρτες του σχολείου. Ένα απ' αυτά ήμουν κι εγώ: μόλις η Χίλντε άφησε για μια στιγμή το χέρι μου –δοκιμαστικά, κρατώντας με ακόμα απ' τον ώμο σε περίπτωση που το 'βαζα στα πόδια ή έκανα κάποια άλλη τρέλα–, σήκωσα το κεφάλι, της έριξα μια τελευταία ματιά, κι όταν εκείνη μου έγνεψε καταφατικά μ' ένα τρεμάμενο χαμόγελο, προχώρησα θαρρετά.

Ότι ακολούθησε –τόσο εκείνη τη μέρα όσο και τις επόμενες, που λίγο λίγο απλώθηκαν σε μήνες και σε χρόνια– ήταν σαν ένα παράξενο κράμα πραγματικότητας και ονείρου, με το ένα να εισβάλλει διαρκώς στο άλλο και να το κυριεύει.

Αφενός, χάρη στη Χίλντε και την άοκνη προσφορά της, διέθετα ήδη τις βασικές γνώσεις τις οποίες στερούνταν τα περισσότερα παιδιά στην τάξη μου – πάνω απ' όλα, ήξερα να διαβάζω και να γράφω, κάτι που με τοποθετούσε αυτομάτως στην κορυφή και επέτρεπε στους δασκάλους,